

Перспективи подальшого дослідження. Для формування у студентів природничих факультетів професійно орієнтованої комунікативної компетенції слід приділяти увагу розвитку вмінь читати спеціальні тексти в оригіналі німецькою мовою. Нами проводиться дослідження серед студентів хімічного, фізичного, біологічного та геолого-географічного факультетів, в результаті якого створюється система вправ, яка допоможе подолати труднощі під час читання автентичної науково-технічної літератури.

Література

Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – Київ: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
 Бондар С.В., Крамчанінова О.І. Формування у майбутніх учителів іноземної мови дискурсивної компетенції як базового складника комунікативної компетенції // V Міжнародна науково-практична конференція з питань методики викладання іноземної мови пам'яті професора В.Л.Скалкіна. – Одеса, 2007. – С. 6-11.
 Ніколаєва С.Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці): Навчальний посібник. – К.: Ленвіт, 2008. – 285 с.
 Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. – Полтава, Довкілля-К, 2010. – 844 с.
 Смирнов І.Б. Актуальные вопросы преподавания немецкого языка в средней школе: Учебно-методическое пособие для учителя. – СПб.: КАРО, 2005. – 160 с.
 Соловова Е.Н. Методика отбора и работы с текстами для чтения на старшем этапе обучения школьников // Иностранные языки в школе. – 2007. – № 2. – С. 2-10.
 Тарнопольський О.Б. Основні напрямки реформування навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах України // V Міжнародна науково-практична конференція з питань методики викладання іноземної мови пам'яті професора В.Л.Скалкіна. – 2007. – С.68-74.
 Borisko N. Professionalisierung des fremdsprachlichen Deutschunterrichts bei der Deutschlehrausbildung in der Ukraine // Hiltraud Casper-Hehne, Annegret Middeke (Hg.). Sprachpraxis der daF- und Germanistikstudiengänge im europäischen Hochschulraum. – Universitätsverlag Göttingen, 2009. – S. 59-68.
 Kilian Jörg. Sprachliches Lernen im Spiegel von „Standards“ und „Kompetenzen“: Zur Sprachpraxis im Rahmen von outcome-Konstruktionen für das Fach Deutsch und das germanistische Fachstudium // Hiltraud Casper-Hehne, Annegret Middeke (Hg.). Sprachpraxis der daF- und Germanistikstudiengänge im europäischen Hochschulraum. – Universitätsverlag Göttingen, 2009. – S. 13-30.

КУРБАТОВА Т.В.

(Криворізький технічний університет)

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ

Розглянуті теоретичні підходи до вирішення проблеми еквівалентності. Встановлені причини, які заважають всебічному еквівалентному аналізу фактів перекладу. Встановлена роль мовної та дискурсивної форм як складників аспектів еквівалентної форми перекладу.

Ключові слова: еквівалентність, перекладацька трансформація, дискурсивна форма, мовна форма, інваріант.

Курбатова Т.В. Переводческие трансформации в контексте проблемы эквивалентности. Рассмотрены теоретические подходы к решению проблемы эквивалентности. Установлены причины, препятствующие всестороннему эквивалентному анализу фактов перевода. Определена роль языковой и дискурсивной форм как составляющих аспектов эквивалентной формы перевода.

Ключевые слова: эквивалентность, переводческая трансформация, дискурсивная форма, языковая форма, инвариант.

Kurbatova T.V. Translation transformations in the scope of the equivalence problem. Some theoretical approaches to the equivalence problem solving are considered. The reasons interfering with the detailed equivalence analysis of translation facts are found. The role of language and discourse forms as components of a translation equivalence form is determined.

Key words: equivalence, translation transformation, discourse form, language form, invariant.

На сучасному етапі розвитку перекладознавства існує дві науково-дослідних парадигми – субститутивно-трансформаційна та комунікативно-діяльнісна. Перша, яка виникла у 40-50pp. ХХ століття, займається структурно-мовними та системно-мовними аспектами перекладу. Принципи цієї парадигми викладені у працях Ю. Найди, В.Н. Комісарова, А.Д. Швейцера, О. Каде, Г. Єгера, Л.К. Латишева [Егер 1978; Каде 1978; Комиссаров 1990; Латышев 1988; Найда 1970; Швейцар 1988] та інших. Представники цього етапу намагалися дати комплексний опис процесу перекладу як акта міжмовної комунікації. Поняття перекладу часто обмежувалося ними межами однієї перекладацької трансформації. При цьому на перший план висувалися міжмовні відмінності, а фактори міжмовної тотожності були недостатньо розроблені.

На початку 60-х років з'являється новий підхід, заснований на психолінгвістичних принципах аналізу перекладацького процесу. У роботах Ю.А. Сорокіна, А.Н. Крюкова, Ю.С. Зеленова, В.А. Іовенка, Н.Д. Галєєвої [Галеева 1997; Зеленов 1987; Иовенко 1986; Крюков 1986; Сорокин 2003] та інших переклад розглядається як створення нового завершеного мовленнєво-розумового цілого. При такому підході більше уваги приділяється змістовим аспектам перекладу. Більше значення отримують інтерпретаційні принципи перекладу, серед яких перше місце займають фактори розуміння та пояснення. Такий підхід з опорою на цілісну змістову комунікативну модифікацію у багатьох моментах заперечує структурно-мовне зіставлення на рівні знаку, а також можливість реалізації перекладу через підстановки

та трансформації. Отже обидві парадигми в багатьох аспектах протистоять одна одній. Перша парадигма, субститутивно-трансформаційна, орієнтована в основному на аналіз мовної форми, а друга, комунікативно-діяльнісна, звертається до комплексного аналізу перекладу, який виходить на той чи інший рівень його функціональної обумовленості.

З іншого боку, в сучасній теорії перекладу залишається багато невирішених проблем таких, як визначення форми, яка репрезентує текстовий зміст, здатний бути структурним орієнтиром перекладу, визначення верхньої межі перекладу, розрізнення категорій адекватності та еквівалентності, взаємозв'язок форми та змісту у перекладі та інші.

Тому велике значення має розробка принципів цілісного аналізу перекладу з урахуванням не тільки внутрішніх структурних та змістових складових перекладу, але й характерних ознак текстового дискурсу у цілому, тобто загальний дискурсивного розвитку тексту, який можна розглянути як послідовний перехід від вислову до вислову. З цієї позиції, виникає питання розмежування мовної та дискурсивної форм у перекладі.

Об'єктом дослідження є перекладацькі трансформації як на рівні окремих позначень, так і на рівні висловлення.

Предметом дослідження є характерні еквівалентні ознаки фактів перекладу, які обумовлені дискурсивною формою тексту і специфічними розбіжностями у формах вираження різних мов.

Мета дослідження – визначення принципів взаємозв'язку мовної і дискурсивної форм у перекладі, яка має становити основу вирішення проблеми перекладацької еквівалентності у межах висловлювання.

Досягнення даної мети передбачає вирішення наступних **завдань**:

1.зробити загальний огляд та надати теоретичну оцінку існуючих підходів до вирішення проблеми еквівалентності, а також встановити причини, що заважають всебічному еквівалентному аналізу факторів перекладу;

2.визначити мовні критерії аналізу факторів перекладу, тобто мовні параметри перекладацьких трансформацій;

3.виявити та проаналізувати параметри дискурсивної форми тексту та визначити дискурсивні критерії аналізу факторів перекладу;

Слід розрізняти два підходи у вивченні перекладу: філологічний і лінгвістичний. Перший підхід характеризується зміщенням аспектів змісту і форми. Згідно цього підходу всі перекладацькі прийоми поділяються на дві групи. До першої належать прийоми, які спрямовані на зближення тексту перекладу до реалій носіїв мови перекладу. У склад другої групи входять прийоми, спрямовані на дослівну буквальну передачу як змісту, так і засобів вираження вихідної мови (ВМ). Для філологічного підходу характерна недостатня увага до аспекту форми у перекладі.

Лінгвістичний підхід враховує не тільки змістовий аспект, який розглядається як найважливіший аспект перекладу, але й аспект форми, який вважається найважливішим аспектом перекладу. З точки зору лінгвістичного підходу переклад – це вичерпна передача змісту вихідного тексту (ВТ) рівноцінними засобами мови перекладу (МП). Основними прийомами перекладу являються еквіваленти, аналоги та адекватні заміни [Рецкер 1974, с. 215].

Проблема розмежування варіантного та інваріантного стає все більш актуальною. Перекладознавство відходить від формально-лінгвістичного аналізу факторів перекладу. Натомість процес перекладу описується більш комплексно. Головним завданням стає визначення тієї загальної ознаки, на основі якої встановлюються відношення змістової рівнозначності між текстом перекладу і вихідним текстом. Ця загальна ознака називається інваріантом перекладу. Більшість фахівців розуміють інваріант як смислову категорію [Грабавский 2007; Львовская 1985]. Виділяють різні ступені збереження у тексті перекладу змісту ВТ, різні рівні інваріантної відповідності [Комиссаров 1988, с.7; Швейцер 1985, с. 20]. Інваріантна частина змісту розуміється як домінуюча. Розрізняють мінімальну та максимальну еквівалентності. Встановлення тотожності на одному з рівнів означає мінімум змістової еквівалентності. Якщо тотожність встановлена на всіх рівнях йдеться про максимальну еквівалентність різномовних текстів. В залежності від того, на скількох рівнях виникає відношення еквівалентності, встановлюється ступінь змістової близькості ПТ та ВТ.

Категорія еквівалентності займає важливе місце серед понять вірності, точності та адекватності перекладу. Статус категорії еквівалентності визначають відносно статусу адекватності [Швейцер 1985, с. 25]. Встановлення максимально можливої еквівалентності та адекватності між ВТ та ПТ визначається як головна мета перекладу.

Виділяють два основних види перекладу: підстановки та перекладацькі (міжмовні) трансформації. Підстановки – це прийоми транслювального характеру. За умов їх застосування у перекладі інваріант ВТ реалізується у тексті перекладу максимально близькими мовними засобами. Трансформації представляють собою прийоми модифікувального характеру.

Природа трансформацій надзвичайно складна. Вона охоплює різні сторони семантики і мовних засобів виразу. При трансформації незмінний або відносно незмінний змістовий аспект ВТ знаходить вираження у тексті перекладу через використання мовних засобів мови перекладу (ПМ), які в певній мірі відрізняються від засобів вихідної мови (ВМ). Використання трансформацій викликано відмінностями у площині змісту і засобах вираження між ВМ та ПМ. Перекладацькі трансформації покликані нейтралізувати ці відмінності. Вивчення природи і сутності перекладацьких трансформацій є однією з найважливіших задач лінгвістичного перекладознавства.

Комунікативно-діяльнісна парадигма розглядає процес перекладу по-іншому. Вона заперечує необхідність перестановок і трансформацій. Фахівці цього напрямку сприймають переклад не як конструювання тексту перекладу шляхом перекладацьких трансформацій, а як «репородження» [Крюков 1986, с. 77] якогось нового завершеного мовленнєво-змістового цілого. На перше місце психолінгвістики ставлять змістову складову висловлювання. Зміни на рівні мовної форми не варті уваги.

На нашу думку фактори мовної форми повинні неодмінно враховуватись у науковому підході до перекладу. Вони виявляються вирішальними при здійсненні аналізу та оцінюванні факторів перекладу.

Для вирішення проблеми виділення і розмежування модифікаційного та інваріантного аспектів у перекладі ми розрізняємо мовну і дискурсивну форми висловлювання. З точки зору трансформаційної і генеративної граматики існують глибинна та поверхнева структури пропозиції щодо перекладу. Мовна синтаксична структура постає у якості поверхневої. Змістовий аспект трактується як глибинна структура. Саме мовна форма являє собою варіабельний аспект перекладу, а інваріантним аспектом є форма актуального членування висловлювання.

Ми вважаємо, що при перекладі і оцінюванні перекладацької діяльності треба враховувати взаємозв'язок двох форм – мовної (синтаксичної) та дискурсивної (форми актуального членування). На нашу думку, у формі актуального членування виявляється чіткий, рівномірний розподіл вагомості змістових компонентів висловлювання, пряме вираження порядку змістового розгортання думки. В аспекті тема-рематичного членування висловлювання виражає перехід від однієї думки до іншої у межах більш широкої текстової структури. Мовна і дискурсивна форми взаємопов'язані, але різні по своїй природі. Мовна форма представлена граматиною речення, а також способом прямої мовної номінації. При аналізі факторів перекладу цю форму можна розглядати як конструктивну основу перекладу, необхідну для аналізу ступеня глибини перекладацької трансформації.

Дискурсивна форма тексту в ідеалі повинна залишатися незмінною при перекладі. При цьому мовна форма являється варіабельним аспектом перекладу. Будь-яка зміна на рівні мовної форми при здійсненні перекладу представляє собою перекладацьку трансформацію. Перекладацька трансформація включається в структуру текстового дискурсу і обумовлена динамікою його лінійно розгортання.

Поняття варіативності відноситься до всіх рівнів мови, мовних форм і структур. Мовна варіативність є основою перекладацької варіативності. При перекладі ступінь варіативності мовної форми зростає при загальній незмінності значення.

Аналіз фактів перекладу показує, що дискурсивна форма займає вищу позицію у висловлюванні. Вона протиставлена мовній формі. Застосування перекладацьких трансформацій викликано з одного боку необхідністю трансляції дискурсивної форми, а з іншого необхідністю подолання розбіжностей між ВМ і ПМ. Дана форма може виражатися різними мовними формами. У випадку повторення дискурсивної форми тексту оригіналу перекладач вирішує дві взаємопов'язані задачі. Перша – це розуміння ВТ, визначення тематичного та рематичного елемента кожного висловлювання, що входить до складу надфразової єдності. Друге завдання полягає у передачі тема-рематичного порядку розгортання ВТ у ПТ.

Для розуміння ВТ особлива увага приділяється визначенню комунікативного центру кожного висловлювання, що входить у склад надфразової єдності. Найбільш ефективними засобами виділення реми висловлювання є експресивні засоби, які можуть бути виразовими та образними. Для вирішення другої задачі перекладач повинен вибрати засоби ПТ необхідні для передачі дискурсивної форми ВТ. У вихідному висловлюванні рема виконує функцію відносного орієнтиру мовлення. Комунікативним центром (ремою) висловлювання є найбільш важлива інформація. У мові для досягнення цієї мети використовуються мовні засоби, які виражають змістову якість думки. Рема виконує дві функції: мети і мотиву. Аналогічні функції виконує і перекладач. Визначив місце реми висловлювання, він використовує засоби мови перекладу і виражає її у ПТ. Для передачі реми використовуються перекладацькі трансформації. Трансформація, яка втручається в аспект мовної маніфестації реми висловлювання, є домінантною. Трансформація, яка слугує умовою наближення до реми або умовою подальшого розгортання форми актуального членування у висловлюванні, є другорядною.

Згідно результатів дослідження можна зробити **висновки**, що вивчення мовної і дискурсивної форм як найважливіших складових еквівалентної форми перекладу, має принципове значення для розвитку перекладознавства. Аналіз фактів перекладу лише з опорою на структурно-мовний аспект є недостатнім.

Необхідно застосовувати дані дискурсивного і змістового аналізу. Однак, з іншого боку, приділяючи увагу дискурсивній формі, не слід забувати про фактори мовного порядку. Вивчення дискурсивної і мовної форм у перекладі повинно відбуватись у їх органічному взаємозв'язку, де мовна форма служить принципу дискурсивної виразності, а дискурсивна форма спирається на принцип її мовної репрезентації. Чітке виділення і протиставлення цих двох форм відкриває більш точні системні принципи аналізу і оцінювання перекладацьких трансформацій.

Література

Гак В.Г. К проблеме инварианта при переводе // Вопросы теории и методики преподавания перевода. Часть 1: Тезисы Всесоюзной конференции. - М.: Изд-во МГПИИЯ им. М.Тореза, 1970. - С. 61-62. Галева Н.И. Основы деятельностной теории перевода. - Тверь: Изд-во ТГУ, 1997. - С. 79. Гарбовский Н.К. Теория перевода: Учебник. - 2-е изд. - М.: Изд-во МГУ, 2007. - С. 544. Егер Г. Коммуникативная и функциональная эквивалентность // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. — М.: Международные отношения, 1978.- С. 127-156. Иовенко В.А. О текстовом уровне адекватности перевода // Исследования целого текста. - М.: Наука, 1986. - С. 59. Каде О. Проблемы перевода в свете теории коммуникации // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. - М.: Международные отношения, 1978.— С. 69-90. Комиссаров В.Н. Смысловая стратификация текста как переводческая проблема // Текст и перевод. Сб. науч. статей. - М.: Наука, 1988.- С. 6-17. Комиссаров В.Н. Теория перевода: лингвистические аспекты. М.: Высшая Школа, 1990. - С. 253. Крюков А.Н. Перевод как репорождение исходного текста // Исследования целого текста. - М.: Наука, 1986. — С. 77-78. Латышев Л.К. Теория перевода: вопросы теории, практики и методики преподавания. - М.: Международные отношения, 1988. - С. 160. Львовская З.Д. Теоретические проблемы перевода. — М.: Высшая Школа, 1985. - С. 199. Найда Ю. Наука перевода // Вопросы языкознания. -1970.-№4.-С. 3-14. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. - М.: Международные отношения, 1974. — С. 215. Сорокин Ю.А. Переводоведение: статус переводчика и психогерменевтические процедуры. - М.: ИТДГК "Гнозис", 2003.- С. 160. Швейцер А.Д. Социолингвистические основы теории перевода // Вопросы языкознания. - 1985. - № 5. - С. 15-24. Швейцер А.Д. Теория перевода: статусе, проблемы, аспекты. - М.: Наука, 1988.- С. 215.

КУЩ Е.О.

(Запорізький національний технічний університет)

ПРАГМАТИЧНА АДАПТАЦІЯ ЯК ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ПРОБЛЕМА

Стаття присвячена визначенню ролі прагматичної адаптації у процесі перекладу. В статті з'ясується сутність прагматичної адаптації, аналізуються її типи, розглядаються особливості структурно-семантичних змін речень і текстів залежно від типу адаптації.

Ключові слова: прагматичні фактори перекладу, прагматична адекватність, прагматична адаптація, комунікативно-прагматичний потенціал, структурно-семантичні зміни.

Куш Э. А. Прагматическая адаптация как переводческая проблема. Статья посвящена определению роли прагматической адаптации в процессе перевода. В статье определяется сущность прагматической адаптации, анализируются ее типы, рассматриваются особенности структурно-семантических изменений предложений и текстов в зависимости от типа адаптации.

Ключевые слова: прагматические факторы перевода, прагматическая адекватность, прагматическая адаптация, коммуникативно-прагматический потенциал, структурно-семантические изменения.

Kushch E. O. Pragmatic adaptation as a problem of translation. The article is devoted to the investigation of role of pragmatic adaptation in the process of translation. The essence of pragmatic adaptation, its types, structural and semantic changes of sentences and texts determined by them are considered in the article.

Key words: pragmatic factors of translation, pragmatic adequacy, pragmatic adaptation, communicative and pragmatic potential, structural and semantic changes.

Урахування прагматичних факторів, які впливають на процес творення та особливості сприйняття мовного повідомлення, відбувається у різних галузях теорії перекладу та мовознавства. Крізь призму прагматики в сучасній теорії перекладу розглядаються як сам процес і результат перекладу, так і наріжні питання перекладознавства: проблема перекладуваності, комунікативна рівноцінність оригіналу та перекладу, еквівалентність та адекватність перекладу, прагматична адаптація при перекладі тощо. Про необхідність урахування прагматичних факторів у перекладі йдеться мова в багатьох теоретичних роботах [Алимов 2004; Брандес, Провоторов 1999; Комиссаров 1990; Коралова 1982; Латышев 2000; Швейцер 1970].

Як правило, поняття "прагматичні фактори перекладу" стосується як суто мовних, так і позамовних (екстралінгвальних) факторів, які впливають на процес перекладу. До них відносять комунікативне та прагматичне призначення перекладу [Коралова 1982, с. 29], жанрово-стилістичні та національно-культурні особливості оригіналу та способи їх відтворення мовою перекладу [Швейцер 1970, с. 49], фонові знання учасників опосередкованої комунікації, їх соціально-психологічні характеристики [Алимов 2004, с. 52], прагматичне завдання самого перекладача [Латышев 2000, с. 124].

Визначаючи прагматичні фактори перекладу, А.Д.Швейцер вбачає їх сутність у тому, що "вихідний і кінцевий тексти зазвичай призначені для різних адресатів" [Швейцер 1970, с. 50]. Вводячи